

Ірина Пальшкова,
доктор педагогічних наук, професор
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Основне поле діяльності вихователя – у створенні культурного середовища розвитку особи дитини і наданні йому допомозі в знаходженні свого місця в культурі (виборі цінностей, середовища життєдіяльності і способів культурної самореалізації в ній). Для здійснення цього завдання необхідне виховання нового типу педагога, здатного ввести дитину в культуру, навчити його бачити, відчувати, думати, забезпечити корекцію індивідуального; розвитку, допомогти адаптуватися до життя і здійснити акти творчої самореалізації і життєвого самовизначення. Таке уявлення про педагогічну діяльність дозволяє наповнити новим сенсом образ педагога професіонала. Він здатний будувати свою життєдіяльність в культурних формах, організовуючи освітній простір так, щоб культуровідповідне буття актуалізувалося і для дітей, включених в цей простір. Висока педагогічна культура розглядається як основоположна характеристика особи, діяльності і педагогічного спілкування вчителя. Педагогічна культура – це характеристика цілісної особи педагога, тому її розвиток – реальний процес руху професійної особи педагога до нового якісного стану. Спостереження показують, що найдієвішим чинником і стимулом підвищення рівня педагогічної культури є включеність вчителя в педагогічну творчість, інноваційну діяльність, дослідницький пошук.

Педагогічна культура — явище багатобічне і багаторівневе. Вона існує на рівні суспільства як формована в конкретних історичних і соціально-культурних умовах сукупність найбільш поширених уявлень про навчання і виховання і особливості педагогічних практик; як існуючі норми і традиції виховання (зокрема, сімейного). У конкретному педагогічному співтоваристві (у школі, наприклад) також діє певна педагогічна культура — сукупність етичних, психологічних і професійних позицій, підходів і методів. І, нарешті, у кожного педагога, вчителя або вихователя є своя педагогічна культура — сукупність особистих професійних установок, принципів, прийомів, вироблених на основі досвіду і майстерності.

Узагальнено виразити суть педагогічної культури можна таким чином: педагогічна культура — це деяка сукупність (іноді не просто сума, але система, відкрита або закрита) ціннісних відносин до освіти і дитини, які наочно і практично реалізуються в освітніх процесах. Показниками

педагогічної культури (у різних її формах) служать стан і якість освіти, рівень утвореної в суспільстві, культура організації освіти в конкретній школі, майстерність окремого педагога, комунікативна культура.

Якість освіти залежить перш за все від такого важко уловимої, але у край важливої якості, як «культура педагога», ширше — «педагогічної культури»; вона – комплексне багаторівневе явище, що включає і особові якості: характер, товариськість, загальну ерудицію, творчий потенціал в цілому. Саме культура педагога часто визначає, як діятиме в конкретному освітньому процесі та або інша технологія: високий рівень розвитку особи дозволить удосконалити буденні прийоми, низький же культурний рівень може звести нанівець перспективну технологію.

Культура педагога — не вибудовування якоїсь «чужої траєкторії», а професійна участь в «само будівництві», яке методом проб і помилок веде сама дитина. Вчитель завжди повинен пам'ятати, що він діє на «території» іншої людини, в полі його, тобто іншого, саморозвитку і еволюції, а тому він завжди повинен діяти дуже коректно і обережно.

Педагогічна культура включає ще і багато що з того, що можна охарактеризувати як здібність до глибинного спілкування з дитиною, але цією здатністю вдається опанувати не кожному педагогові. Для багатьох педагогічна культура залишається лише модифікацією звичайних Знов, виражених в поняттях педагогіки. Культура педагога — в багатстві його власних інтересів і вільному володінні на цій основі різноманітним засобів забезпечення основних освітніх процесів, орієнтованих на особистий інтерес кожної дитини. Такий досвід приходить в центрованому спілкуванні – діалозі з дітьми, що вимагає розуміння не тільки складності культурного простору розвитку дитини і культурного освітнього простору, але і неоднозначності розуміння своєї ролі (педагог — не просто вчитель, а людина, індивідуальність: саме у цьому екзистенціальному просторі він може взаємодіяти з дитиною).

У сучасних умовах, коли освіту здобувають не тільки в школі, його зміст і форми принципово змінюються. Реальне розуміння ситуації дозволяє позитивно розглядати питання про зміну основних цінностей освіти. Зміна культурних цінностей освіти необхідна, оскільки в культурі міняється все і навіть інтерпретація загальнолюдських цінностей.

Аналіз нормативних документів, які визначають зміст теоретичної та практичної підготовки вчителів початкових класів до професійної діяльності, емпіричні дані засвідчують, що їх професійно-педагогічна культура не є предметом і метою цілеспрямованого формування. Означена культура формується у вчителів практиків переважно під впливом досвіду роботи у початковій школі, але при цьому не виходить за межі інтенсивних форм її існування. Вищі – імперативні та аксіологічні, форми професійно-педагогічної культури вчителів початкових класів вимагають створення в процесі їхньої підготовки до професійної діяльності спеціальних умов.

Впровадження визначених педагогічних умов та їх реалізацію на засадах практико-орієнтованого підходу забезпечують формування педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів незалежно від індивідуальних особливостей, що зумовлені їх спрямованістю на професійну діяльність в певній сфері, інтересом до цієї діяльності. Проте самостійність і активність в початковій діяльності є чинниками, що позитивно впливають на цей процес.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах / І. Д. Бех // Педагогіка толерантності. – 2001. – №3–4. – С. 157–162.
- 2 Стрельніков В. Розвиток особистісних смислів і ціннісних орієнтацій педагога / В. Стрельніков // Шлях освіти. – 2001. – №2. – С.11–13.